

# Van huis en haard verdreven!

Tweede deel

Het geheel is verzameld, samengesteld en geschreven door Benjamin Jansen.  
Geboren (25-7-1920) en opgegroeid in Driel Overbetuwe.

# INHOUD. Tweede Deel.

|                                                                                                                                                                                    | Bladzijde |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| Voor 't eerst zien we Engelse legervoertuigen.                                                                                                                                     | 210       |
| Wij voelen ons als opgejaagd wild                                                                                                                                                  | 218       |
| Enorme explosie in de omgeving van Elst (Gld)                                                                                                                                      | 229       |
| Terug naar huis om spullen (kleding, enz enz, te halen                                                                                                                             | 247       |
| Opnieuw weer teruggegaan om één en ander op te halen                                                                                                                               | 252       |
| Valburg komt onder zwaar Duits granaatvuur te liggen                                                                                                                               | 265       |
| Nieuw evacuatie-adres Het Land van Maas en Waal                                                                                                                                    | 271       |
| Opnieuw een ander evacuatie-adres                                                                                                                                                  | 283       |
| Vrouw uit Bemmelen dodelijk getroffen in Druten                                                                                                                                    | 292       |
| Druten en omgeving onder zwaar Duits granaatvuur                                                                                                                                   | 295       |
| Tragiek en droevenis in de buurtschap "Reeth" (Elst)                                                                                                                               | 300       |
| Op de vlucht voor granaten naar Uden in Noord-Brabant                                                                                                                              | 311       |
| Een overnachting in het kleine dorpje Macharen A/d Maas                                                                                                                            | 322       |
| We zien in Heesch N.Br. veel militairen begaven liggen<br>en veel vernielde woningen en boerderijen                                                                                | 324       |
| Wij, onze groep van elf personen, arriveerden na en lange<br>van ruim twintig kilometer, tegen de avond van dinsdag<br>de 31ste oktober op ons toekomstig evacuatie-adres in Uden. | 330       |
| Ons gezin wordt op het gemeentehuis in Uden ingeschreven<br>als tijdelijke Udenaren.                                                                                               |           |
| Wij worden geconfronteerd met de eerste vliegende bom                                                                                                                              | 358       |
| The War is Over!" We zijn bevrijd!!                                                                                                                                                | 370       |

## DEEL 2.

In het eerste deel van dit boek kunt U lezen, al is het dan ook in een beknopte vorm, hoe ongeveer de Tweede Wereldoorlog ontstaan is. Daarin wordt vermeld op welke manier de Oostenrijker Adolf Hitler in Duitsland aan de macht kwam en door Veldmaarschalk Von Hindenburg aangesteld werd tot Rijkskanselier.

U kunt lezen dat het grote en voor Duitsland het zeer belangrijke Rijksdaggebouw in brand raakte. Dat daarvoor de hoofdschuldige, een 24 jarige metselaar Marinus van der Lubbe, Nederlander van afkomst, tot deze daad gekomen was, onder dwang van een groepje communisten die het op komst zijnde regime van Hitler niet toeliepen. Die communisten bestonden uit een vijftal vooraanstaande kopstukken van de Communistische Partij in Duitsland.

Het waren o.a., Dimitrov, Popov, Tannef, Torgler en Gorgulov.

Deze heren waren uit Roemenie, of uit Bulgarije afkomstig.

Er volgden vele chow-processen die weken en maanden duurden.

Daarbij werd iedere keer die verdachte persoon, van der Lubbe mee geconfronteerd. Onder zware dwang probeerde men hem tot een bekentenis te laten afleggen. Dit is door hem persoonlijk nooit gedaan, dat was hem blijkbaar door de communisten ten strengste verboden. men vermoedde dat deze hem, v.d. Lubbe wel te verstaan, onder druk, de heette kastanjes uit het vuur hebben laten halen.

Tijdens deze chow-processen stond hij al maar rechtop in de beklaagdenbank, met zijn hoofd helemaal omlaag gebogen. Maar er was uit hem geen woord te krijgen, hij reageerde nergens op en bleef staan zoals hij stond. Toen opeens sloeg één van zijn rechters met de vuist op de tafel en schreeuwde luid door de rechtzaal :

"Zeg in vredesnaam iets, doe uw mond open!!"

Maar dit bracht ook geen succes!

Op het laatst werd hij echter toch schuldig bevonden voor deze daad en werd nog binnen een jaar nadien gevonnisd en werd er tegen hem de doodstraf uitgesproken. Korte tijd daarna werd hij terechtgesteld en eindigde zijn nog zeer jonge leven op het schavot! Deze brandstichting had plaats op maandag de 27ste februari 1933. De terechtstelling in de eerste helft van januari 1934.

In het eerste deel is ook melding gemaakt hoe geleidelijk aan in Duitsland het Nationaal - Socialisme zich sterk uit ging breiden en in kracht en aanhang, grotere vormen aan ging nemen.

Ook kan men daarin vernemen dat de Duitse legers in juni 1941 Rusland binnenvielen en ook in de maand juni, namelijk de 6de, maar dan wel van het jaar 1944, toen landden enorme grote geallieerde legereenheden op de kusten van Normandie, tussen Dieppe en Caen, aan de Franse westkust. Dat werd een groot gebeuren en heeft helaas een enorm groot aantal militairen het leven gekost, zowel aan Duitse-als aan de geallieerde zijde. Eveneens kan men lezen dat de geallieerden grootscheepse luchtlandingen uitvoerden op Nederlands grondgebied, in september van het jaar 1944.

Amerikaanse parachutisten werden neergelaten boven een groot gebied, zuid-westelijk van Groesbeek en ongeveer midden in Noord-Brabant, namelijk op de Sonse-heide tussen Son en het zuid-westelijker gelegen dorp Best.

Engelse parachutisten werden in de namiddag van zondag de 17de september 1944 neergelaten boven de Renkumse, de Heelsumse en de Ginkelse heidevelden. Zij allen hadden de opdracht naar Arnhem op te rukken om daar te proberen zo spoedig mogelijk de verkeersbrug in handen te krijgen. Daar is ruim vier dagen lang een harde en felle strijd om gestreden maar uiteindelijk is het op een totale mislukking uitgelopen. Ook dit is allemaal in het eerste deel van dit boek tamelijk uitgebreid te lezen.

Zelfs de Eerste Onafhankelijke Poolse parachutisten-brigade, die donderdags tegen de avond van de 21ste september, in een weilandengebied landde, in de naaste omgeving van Driel, heeft daar helaas niets af of aan bij kunnen dragen.

En dat ongeveer tegelijkertijd het grote Britse Tweede Leger opgerukt was tot Nijmegen, ja zelfs al tot op Betuws grondgebied, dat staat ook allemaal tamelijk uitvoerig beschreven in het eerste deel van dit al enige keren vernoemde boek.

En juist omdat de voorhoede van dit Britse leger al reeds in de Betuwe gearriveerd was, werd het daar in vele dorpen voor de inwoners té gevaarlijk en werd er besloten door een groot aantal inwoners, om hun woonplaats te verlaten, om elders een veiliger plaats op te gaan zoeken.

Daar hoorde ons gezin ook onder, want voor ons werd het toen in Driel ook veel te gevaarlijk en verlieten wij ons dorp op de avond van vrijdag de 22ste september via de boerderij "De Noordhoek" in de richting van Heteren.

Dus was ik van plan om met het schrijven van het tweede deel van dit boek verder te gaan, op het moment dat wij via een zeer vermoeide voettocht door weilanden, de Uilenburgsestraat in Heteren bereikt hadden.

Het ging al flink schemeren, dus waren we blij dat we het weilandengebied uit waren. Vóór ons lag een verharde grindweg en dat was de al reeds genoemde Uilenburgsestraat en we hoefden alleen nog maar over een weidehek te klimmen om op die straat te komen, want het hek zat namelijk op slot. Dat deden sommige boeren voor de veiligheid van hun vee. Er waren nog wel eens jagers of stropers ( veel verschil daarin heb ik nooit. niet kunnen ontdekken) die heel vaak een hek niet goed sloten, als zij er gebruik van maakten. Dus was dit een manier om te voorkomen dat men zo'n hek niet fatsoenlijk dicht deed.

Wij staken de Uilenburgsestraat over en liepen daar toen rechtdoor. Daar lag (en ligt nog steeds) de Achterstraat van Heteren recht voor ons, die op dat punt aan het begin van de Uilenburgsestraat uit komt. We gingen dus de Achterstraat in en na ruim een paar honderd meter passeerden we enkele hofsteden rechts van ons. Het was toen nog niet helemaal donker en konden dus nog wel het één en ander onderscheiden.

Voor één van die hofsteden stond een bewoner een pijp te roken en vader kende die persoon. Het was ene Marinus Menting en die zag ons naderbij komen. Hij vroeg aan vader waar wij zo laat nog heen gingen, want hij vond het heus niet zo veilig om zo laat nog ergens heen te gaan.

"Dat weten we zelf nog niet. We zijn uit Driel weggevlucht voor de granaten en willen nu proberen voor de komende nacht onderdak te vinden, dan zien we morgen wel verder wat we doen. Is het misschien mogelijk om ons voor deze nacht onderdak te verschaffen?" Vroeg vader en hij was daarbij stil blijven staan.

Toen kwam Menting in onze richting en zei:

"Och dat zal wel lukken, maar dan moeten de jongens van jou zich tevreden stellen met een plaatsje op de deel in het achterhuis. Mijn vrouw is namelijk ziek en daardoor heb ik geen bedden genoeg. Maar voor je vrouw en je zelf heb ik nog wel een ledikant beschikbaar" zei Menting.

"Nee, dat verlangen wij helemaal niet, we willen jullie zo min mogelijk last bezorgen en zijn al blij als wij met ons vieren op de deel in het achterhuis kunnen liggen. Dan liggen we in elk geval binnen vier muren. Maar misschien heb je wel wat stro waar we op kunnen liggen? Dekens hebben we van huis meegenomen. Op de deel liggen we dan met ons vieren bij elkaar, als er onverwacht iets bijzonders zou voordoen", bracht vader naar voren.

"Als jullie daar tevreden mee zijn, op de deel ligt stro genoeg, kom dan maar mee daarheen dan kunnen jullie zelf even beslissen of de plek geschikt is om er te slapen". Zei Menting en hij liep voor ons uit naar de achterdeur van zijn huis. Hij liet ons binnen, sloot de deur en maakte licht.

Er moest namelijk nog steeds verduisterd worden, want direct zagen we stevig cartonpapier voor de ramen.

Rechts op de deel was een lege schoongemaakte koeiestal, waar enkele balen vers stro in lagen en daar mochten wij gebruik van maken. Dus kon daar voor ons vieren goed een slaapgelegenheid gemaakt worden en hoefden wij die mensen niet onnodig last te bezorgen. We waren al heel blij dat we voor de komende nacht een veilig onderkomen gevonden hadden.

En terwijl onze ouders nog even met Menting bleven praten, begonnen Piet en ik al vast de slaapgelegenheid in orde te maken en toen we daarmee klaar waren, nam Menting ons mee naar binnen en stelde ons aan zijn vrouw voor en dronken daarna samen met hem en zijn vrouw een kopje koffie in de huiskamer.

Het zal ongeveer ruim tien uur geweest zijn toen wij vieren ons terugtrokken naar de deel in het achterhuis, waar we ons ter ruste begaven aan ons leger van stro.

Wij hoopten daar de komende nacht rustiger te kunnen slapen dan de voorgaande nachten. Dit was ons tweede evacuatie-adres en alweer iets verder van huis.

Vanuit de verte hoorden we schieten, maar waar ergens, dat konden we vanuit het achterhuis niet zo goed bepalen. Waarschijnlijk kwam dat uit de omgeving van Oosterbeek, want daar vandaan hadden we de laatste dagen nog rerelmatig horen schieten.

Bij ons echter, in de omgeving van Heteren, was het gelukkig nog rustig, blijkbaar zijn we daardoor nog tamelijk gauw in slaap gevallen en toen wij de volgende ochtend wakker werden was het nog steeds rustig in de omtrek.

Zaterdag 23 september 1944.

We zien in de vroege ochtend verschillende legervoertuigen uit de voorhoede van het Britse Tweede Leger naderbij komen via de Uilenburgsestraat. Soldaten gaan hier en in stelling door zich in te graven.

In de namiddag vertrekken we uit Heteren en gaan via de Polderstraat en een groot weilandengebied in de richting Herveld.

Bij het opstaan bemerkten we dat het opeens regenachtig weer geworden was, de lucht was helemaal betrokken.

Na het ontbijt gingen Piet en ik naar buiten en zagen opeens vanuit het gehucht Homoet enkele tanks en andere Engelse legervoertuigen, via de Uilenburgsestraat in onze richting komen.

De tanks stelden zich op voorraan bij de bocht van deze straat.

Over diezelfde straat kwamen achter de tanks enige amfibievoertuigen (bootvormige voertuigen waarmee over wegen gereden en over water gevaren kon worden), een paar leger-vrachtauto's, enige jeeps en een pantserwagen, die onze straat (Achterstraat) in reed tot vlak bij ons, bij de inrit naar het huis, dat na de oorlog de naam "Bartje" kreeg en wit gesausd werd.

De pantserwagen stopte daar en een moment later zagen we een ongeveer twee meter lange antennestaaf langzaam uit de wagen te voorschijn komen.

De bestuurder van de wagen droeg een koptelefoon en onderhield zich op dat moment blijkbaar met collega's uit andere leger-voertuigen, want we konden zien dat hij in gesprek was.

Er kwamen ook enkele legervrachtwagens de Achterstraat in, stopten na ongeveer honderd meter. Er werden soldaten uitgeladen die in de berm van genoemde straat, eenmansgaten begonnen te graven. Al gauw kwamen er ook nog enkele jeeps bij staan met een stuk aangekoppeld veldgeschut. Dat werd daar ook opgesteld in de richting van de overzijde van de rivier de Rijn.

Toen Piet en ik dat constateerden begrepen we direct dat het in die omgeving niet lang meer veilig zou wezen.

't Was iets harder gaan regenen dus gingen we naar binnen. Mooi op tijd, want men had net de koffie klaar.

Wij vertelden onze bevindingen en waren tot de conclusie gekomen dat het gevaar ons achtervolgde.

Dus besloten wij na enige tijd om in de namiddag toch een veiliger plaats op te gaan zoeken. We waren immers voor het gevaar dat zich in Driel steeds voordeed, uit Driel weggevlucht. Dus hoefden we ook niet langer in Heteren te blijven om ons veilig te kunnen voelen. Daar hadden we echter al voortijdig rekening mee gehouden.

Volgens ons inzicht leek het verstandig in zuid-westelijke richting te gaan. Daar waren ooit de minste Duitsers waargenomen. Dus niet in de richting Elst, daar waren veelal Duitsers gestationeerd en ook niet te dicht in de omgeving van de Grebbeberg. Daar vandaan konden de Duitsers vanaf de hoogte, in de Betuwe, alles observeren, dus moesten wij ook niet in de richting gaan van Randwijk of Opheusden.

Het leek ons daarom veel verstandiger richting Herveld of Valburg te gaan. Maar daarheen lag een groot, uitgestrekt weilandengebied waar we doorheen zouden moesten om er te komen. Dat zou wel zeer moeilijk zijn, doch dat zagen de dan vanzelf wel! De familie Menting had echter graag dat we eerst nog de warme maaltijd met hen gebruikten voor we bij hen weggingen. En dus beloofden we dat in elk geval nog te zullen doen.

Als we naar Herveld of Valburg wilden, was dat altijd toch wel ongeveer 2 uren lopen vanwege de te verwachten moeilijke omstandigheden, tenminste dat verwachtte Menting en die wist daartemeenlijk goed de weg heen. En daarom juist hadden zij graag dat wij eerst mee aten, voordat we zo'n eind gingen lopen. Dus namen we hun goed gemeente raad aan en besloten toen zo te- gen drie uur daar weg te gaan. Als het dan een beetje voorspoedig gaan zou op onze tocht binnendoor, hoopten we nog voor dat het helemaal donker geworden was, op de plaats van bestemming te zijn, want naar het weer er uitzag met deze regen en een donkere mistige lucht, zou het die dag wel heel vroeg donker kunnen zijn. Na de koffie waren Piet en ik nog een ogenblik naar buiten gegaan. Langs de Uilenburgse-en de Achterstraat waren inmiddels nog meerdere legervoertuigen bij gekomen en naar het leek, ook nog meer Engelse militairen, waarvan een aantal mee hielp met het aanleggen van eenmansgaten of schuttersputjes die eigenlijk hetzelfde doel hadden.

Een enkele militair tuurde met een verre kijker over de Rijndijk heen in de richting van de Doorwerthse bossen. Verwachtten zij van daaruit een mogelijke Duitse tegenaanval?? Wij wisten dat ook niet en niemand daar omtrent kon ons daar een afdoend antwoord op geven op dat ogenblik.

Een ogenblik later werden we binnen geroepen, want het eten was klaar en de tafel gedekt. Dus deden wij wat ons gevraagd was, want een huisvrouw moet men nooit lang laten wachten met het warme middagmaal!

Na het eten mocht vader een ogenblik een dutje doen in een gemakkelijke stoel en in die tijd waste moeder de vaat. Piet en ik gingen nog even buiten kijken en zagen nog meer Engelse legervoertuigen naderbij komen. Die hoorden dan bij het Britse Tweede Leger, dat nu eindelijk gearriveerd bleek te zijn. Wat had men daar lang naar uitgekeken en nu het er eenmaal aanwezig was, stonden wij eigenlijk gereed om daar te vertrekken om een veiliger oord op te gaan zoeken.

Enkele legervrachtauto's kwamen vanuit de Uilenburgsestraat de Achterstraat in rijden tot ongeveer honderd meter voorbij de woning van de familie Menting. Daar stopten ze en lieten kleine groepjes militairen uit. Deze hadden zeker opdracht eenmansgaten te graven, want daar werd direct een begin mee gemaakt in de rechter wegberm. Dat was dus een defensieve handeling en dus begrepen we heel goed dat daar spoedig wel eens over en weer geschoten kon worden en zouden wij er net tussenin komen te verkeren met alle gevaren van dien, als wij in Heteren zouden blijven.



Piet en ik bleven nog een ogenblik staan kijken naar wat er al zo plaats had daar dichtbij ons. In elk geval constateerden wij, dat het grote, Britse Tweede Leger bij ons in de Betuwe gearriveerd was. Maar wat voor reacties zou dat te weeg brengen onder de Duitse Legerleiding??

Inmiddels was het half drie geworden en vonden we het tijd worden dat wij uit Heteren weggingen. Toen we binnen kwamen stonden vader en moeder al gereed om te vertrekken. Onze fietsen stonden al bepakt met datgene wat we mee wilden nemen op onze evacuatie-tocht, dus hoefden we alleen nog maar afscheid te nemen. Wij bedankten Menting en zijn vrouw voor de genoten gastvrijheid en wensten hen het allerbeste en werden door hen nog even nagewuifd toen wij hun erf verlieten.

We hadden hen gewaarschuwd dat daar wel eens heel gauw over en weer geschoten kon worden, omdat soldaten daar, iets verderop, ook weer eenmansgaten gingen aanleggen in de wegberm.

Zij zouden daar goed op blijven letten.

"Een gewaarschuwd mens telt voor twee!" Aldus Menting's reactie!

"Zo, dit was ons tweede evacuatie-adres dat we juist verlaten hebben, waar en welke zal het volgende wezen en bij wie zullen wij dan weer terecht komen? Vroeg moeder en wij vonden haar op dat moment een weinig terneergeslagen. Dat was toch ook heel goed te begrijpen, als men al tamelijk bejaard is!

Een ogenblik later liepen we al in de Polderstraat, nadat we bij het kerkhof links afgeslagen waren. Hier en daar stonden mensen voor hun woning, sommige van hen waren met elkander in gesprek. Meestal kwamen de oorlogshandelingen ter sprake. Enkele maakte met ons een praatje, een ander vroeg ons waar we heen op weg waren en duidden ons uit welk pad wij het beste konden nemen om op de bestemde plaats te kunnen komen.

Bij deze woorden draaide die persoon zich om, om zijn huis binnen te gaan want het ging flink doorregenen.

Wij hadden ook wel voor de regen willen gaan schuilen, maar dan zouden we die middag niet ver komen en dat was toch eigenlijk juist wél de bedoeling, want we wilden uit deze gevaarlijke omgeving zo gauw mogelijk weg en dus liepen wij verder, op weg naar een onbekende bestemming!!

In en om de omgeving van de Polderstraat waar we liepen, was het op dat moment, ondanks de neerstromende regen, nog heerlijk rustig, er werd geen schieten gehoord en er was geen vliegtuig in het luchtruim boven ons waar te nemen.

Hier en daar stond nog links en rechts een woonhuis maar verder lag er een wijds uitgestrekt gebied voor ons, bestaande uit vele vlakke weilanden en bouwland. Rechts keken we in de richting Randwijk, Schuin links daarvan, Herveld, recht voor ons keken we in de richting van Valburg. Weer linksdaarvan, nog een eind weglag het gehucht met het historische kerkje.

Deze dorpen waren helaas geen van allen van ons af gezien, te onderscheiden vanwege het slechte zicht, ontstaan door dichte motregen die al het uitzicht ontnam.

Hier en daar konden we amper in de verte een boerderij zien liggen, om ons heen was alles grauw-grijs van kleur. Het was eigenlijk ook helemaal geen kleur, een wazige grijze tint was het. Koeien en paarden stonden veelal sobertjes bijeen, met de konten in de wind. Schapen probeerden elkaar schijnbaar te troosten in deze miserabele motregen, door heel dicht bij elkaar te gaan staan, met hun oren omlaag. Zelfs een dier werd beïnvloed door deze deprimerende weersgesteldheid.

We zagen heel weinig mensen buiten, alleen wij vieren verplaatsten ons langzaam in deze grauwe oneindigheid van weilanden! Wij koersten via een denkbeeldig compas op halve kracht in de richting zuid-zuid-west en voelden ons als een Oceaanstomer met een mankement aan het roer.

We naderden het einde van het eerste gedeelte van de Polderstraat en tegenover het einde daarvan stond de boerenwoning waar tot in de herfst van het jaar 1937 een familie Degen gewoond had. Deze familie was toen, als ik mij niet vergis, op één persoon na, vermoord door een Duitse boerenarbeider, genaamd W. O. Deze woning stond er op dat moment wat somber en verlaten bij en ofdat huis nog wel of niet bewoond werd, wisten wij toen ook niet.

Wij gingen daar rechtsaf en liepen verder via de Polderstraat, die daar een eind in westelijke richting ging. Deze straat was in dat deel nog maar een onverharde grindweg, met aan de linkerzijde vele zeer oude, ruige, uitelkaargegroeide knotwilgen. Langs de weg lag een smal boeren slootje, volgegroeid met riet, groene waterbies en krabbescheer.

De weg was oneffen en overall stonden grote waterplassen, waar je overheen moest stappen, wilde je geen natte voeten krijgen. Het was voor onze ouders een hele opgave, zo'n voettocht te moeten maken bij dit sombere mistroostige herfstweer en onderwijl verwenste ik Adolf Hitler met al zijn consorten en andere aanhangers met zulke, veelal ongebruikelijke woorden, dat ik deze voor het fatsoen hier niet neer wil schrijven.

Uiteindelijk was die hele kliek verantwoordelijk voor al deze waanzinnige ellende, waar men mee geconfronteerd werd!!

En of moeder mijn sombere gedachten aanvoelen kon op dat zelfde moment, wist in niet, maar opeens begon zij te huilen.

Tranen rolden over haar wangen en dat werd er nog triestiger door in deze gedeprimeerde situatie. Ze stond even stil en zei:

"Wij gaan nu hoe langer hoe verder van huis en zullen we ooit nog weer thuis komen? Waar zullen wij nu weer terecht komen en wat zal ons allemaal nog te wachten staan??"

Dit was dus wel een bewijs dat het heus niet mee viel voor oudere mensen om zoiets nog mee te moeten maken in hun laatste fase van hun levensjaren! Daarom begrepen wij haar verdriet heel goed.

"Helaas is er aan deze afschuwelijke situatie niet veel te veranderen en maakt het ook zo veel niet uit waar wij terecht zullen komen. Het is echter heel belangrijk dat er geen granaten meer vallen. Verder moeten we proberen er het beste van te maken. We moeten maar hopen dat dit alles echter tijdelijk is", met deze woorden probeerde mijn broer onze moeder te troosten in dit moeilijke ogenblik.

Inmiddels had moeder zich al weer een weinig hersteld en keek nog even achterom en zei:

"Ja inderdaad, wij moeten er het beste maar van hopen, want het is immers toch niet anders". Toen liep ze weer verder en droogde terwijl haar tranen.

Inmiddels hadden wij Heteren al weer een heel eind achter ons liggen en liepen in een troosteloze regen steeds maar verder naar het onbekende. Om ons heen waren alleen maar weilanden te zien met daartussen smalle en brede sloten, waarlangs oude knotwilgen of hoge populieren stonden.

Wij voelden ons als opgejaagd wild op dat moment. De regen ging geleidelijk over op motregen en de lucht werd alsmear donkerder en mistiger. We konden nog maar amper in de verte, rechts van ons, enkele boerenwoningen zien staan, al werd het zicht steeds waziger. Die woningen stonden langs de Boterhoeksestraat, dus ook weer niet zo héél ver weg.

Heel in de verte hadden we ook nog een boerderij zien staan, maar door de mistige motregen was deze bijna niet meer te onderscheiden van de rest van de omgeving. Er liep een oude populierenlaan in die richting. Volgens Menting moesten wij via een laan in Herveld kunnen komen. Mogelijk dat we in ginder boerderij een voorlopig onderkomen kunnen krijgen en dat was hooguit nog een half uur lopen. Als dát eens mogelijk was!!

Dat gaf ons weer opnieuw de moed om door te lopen.

Menting had ook nog verteld dat er een soort voetpad in die populierenlaan lag, dat het Slopsepad genoemd werd. Links van de weg had men blijkbaar enkele knotwilgen omgezaagd, die het of door ouderdom of dat ze bijna omver gewaaid waren, op een gegeven moment begeven hadden. Daardoor hadden wij iets meer zicht gekregen links vooruit. Want opeens zagen we een eindeje voor ons uit, vlak naast onze weg in een weiland, een grote hoop ijzeren platen die schots en scheef over elkaar heen lagen. Door het slechte zicht was het niet goed te zien. Maar toen we dichterbij gekomen waren bleken het neergestorte vliegtuigen te zijn. Het is natuurlijk een unicum geweest op dat gebied, dat er twee toestellen precies op dezelfde plaats terecht gekomen zijn. Wat er van over was, was eigenlijk alleen nog maar een flinke hoop schroot.

Links lag de populierenlaan die we nemen moesten om binnendoor in Herveld te kunnen komen. Aan het einde daarvan, waar het kleine Betuwse riviertje de Linge stroomde, moest een al tamelijke oude boerderij staan van de familie Den Hartog.

Wij hoopten, als we daar eenmaal waren, in elk geval voor de komende nacht onderdak zouden kunnen krijgen.

Het was zeer moeilijk lopen in die laan die eigenlijk één grote modderpoel was, met diepe karresporen die vol regenwater stonden.

Verder was de laan een ruige strook grond, begroeid met ruig gras en alleen lag er nog een heer smal paadje, dat helemaal links lag en zeer glibberig was, want soms stond het ook gedeeltelijk onder water. Het had immers al bijna de hele dag geregend, dus kon dat ook niet anders dat we na enige tijd alle vier al natte voeten hadden opgelopen. We sopten in onze schoenen. En dat vond ik voor onze ouders het ergste, dat zij dit ook nog mee moesten maken in de herfst van hun leven.

Vaak gleden zij uit en konden zich dan amper overeind houden, door zich nog bijtijds vast te grijpen aan een boomtak.

We kwamen opeens drie Engelse militairen tegen en tegelijkertijd hoorden we ook hoog boven ons in het luchtruim, enkele vliegtuigen rondcirkelen en daar waren we eigenlijk helemaal niet van gediend, al waren ze nog tamelijk hoog.

De drie militairen hadden ze ook al waargenomen en keken dus omhoog. Wij hielden ons zoveel mogelijk onder de bomen om ons onzichtbaar te maken. We vroegen aan de soldaten of het Duitse waren. Of zij ons wel verstonden moesten we maar afwachten. Zij schudden echter hun hoofd van neen en zeiden: "No no, Englisch!" Wij verstonden dat heel goed en het stelde ons gerust en liepen dus wat ontspannender verder.

Ook de soldaten vervolgden hun weg in de richting vanwaar wij gekomen waren. Zouden zij misschien iets af geweten hebben van die neergestorte vliegtuigen en dat zij op weg daarheen waren? Via latere informatie's kwam ik te weten dat het twee Stirlings geweest zijn namelijk :

De dichte motregen bleef helaas maar aanhouden, de bomen drupten aan één stuk door en het zicht werd steeds minder. Links van ons, vanuit de richting Elst, hoorden we al enige tijd een donderend gedreun van geschut en het gestotter van zware mitrailleurs. Ja, Elst was nog steeds bezet door groepen Duitse militairen die niet van wijken wisten. Blijkbaar waren eenheden van het grote Britse Leger in Elst of omgeving in contact gekomen met deze Duitse troepen. We hadden die dag al meer vanuit die richting schieten gehoord. Ook in andere Betuwse dorpen, zoals in Oosterhout, Ressen en Bemmelen. Haalderen, Gendt, Doornenburg, maar vooral ook in Huissen, hadden de Duitsers zich tot heden, 23 september, nog steeds weten te handhaven.

Zij stonden onder bevel van ene Harmel, een commandant van een Duitse tankeenheid, die de leidsels nog stevig in handen bleek te hebben. Ook vanuit Oosterhout hadden we deze week veel kanonvuur gehoord, maar kwamen helaas niet te weten wat dat inhield. Het grootste deel van de populierenlaan hadden wij inmiddels achter ons liggen en konden, al was het enigszins wazig, een boerderij zien staan. Daar waren we erg blij om, want we begonnen moe te worden en hoopten dus op een spoedig onderkomen!! De regen was geleidelijk veel minder geworden gelukkig, want in de laan was het zeer moeilijk lopen geweest op dat glibberige pad, maar zoals meestal het geval is, wegen de laatste loodjes immers het zwaarst en vooral in zo'n situatie waarin wij verkeerden. Daarbij hadden Piet en ik immers ook nog onze fietsen bij ons, die inmiddels zo onder de modder zaten, dat we wel een half uur nodig zouden hebben om ze weer toonbaar te krijgen.

Na ongeveer een kleine tien minuten kwamen wij bij de boerderij die naast de noord-oever van het riviertje De Linge stond. Wij zagen meteen al enkele dorpsgenoten op het erf lopen, die wij heel goed kenden. Langs de westzijde van het erf stond een hooiberg waarbij enkele Engelse soldaten stonden die aan Drielse meisjes foto's lieten zien. De meisjes stonden er wat verlegen bij en giegelden maar zo'n beetje, want met elkaar praten was er niet bij, want zij verstonden elkaar natuurlijk niet. Mogelijk dat ze elkander begrepen.

Wij liepen wat heen en weer over het erf en keken of we de boer zelf ook zagen, die was echter even weg, zoals één van de arbeiders vertelden.

Opeens hoorden we opnieuw vliegtuigen in het luchtruim boven ons. Ze waren tamelijk hoog en we konden niet zien of het Duitse of Engelse waren. Een soldaat keek door z'n verrekijker en zei toen iets tegen zijn kameraden. Die staken direct hun foto's in

de zak van hun tenu; ze waren vanaf dat moment meteen paraat, met hun geweren en automatische wapens en duiden ons uit dat wij zolang onder de hooiberg moesten gaan staan, daar zouden we veiliger zijn als er soms eens geschoten zou worden. Dus deden we wat de soldaten ons gevraagd hadden en maakten de deur open om naar binnen te gaan.

Daar stonden ongeveer tien á twaalf schapen, die ons dom aan stonden te staren, maar bleven rustig doorgaan met het herkauwen van het te voren gegeten voedsel (hooi, gras of stro), al werden ze wel onverwacht in hun rust gestoord.

Boven ons was een soort zolder, waarop hooi en balen stro opeen gepakt lagen. Dus waren wij daar tamelijk veilig, maar er werd gelukkig niet geschoten. Voorzichtig keken we door een kier van de deur, om te zien waar de soldaten zich bevonden op dat moment. Die stonden terzijde van onze schuilplaats door hun verrekijker het luchtruim af te tasten. Het gevaar was blijkbaar geweken. Een van hen kwam naderbij, maakte de deur open en duidde ons met wat Engelse woorden en gebarentaal uit, dat we naar buiten konden en daar waren we blij om, want we hadden angst voor luchtaanvallen. dat was nog een herinnering uit Driel in de late namiddag van woensdag de 20ste september 1944!!

Op weg naar het onbekende voelden wij ons als opgejaagd wild.

Waar zouden we terecht komen en wanneer zouden wij weer naar ons eigen huis en haard terug kunnen keren, Als dát er tenminste nog aanwezig was.

Voor de derde maal hoorden we vliegtuigen boven ons in het luchtruim. Op de boerderij waar wij onderdak vinden is gelukkig nog plaats genoeg voor ons. Verschillende dorpsgenoten uit Driel zijn daar al reeds ondergebracht.

Deze van Mullem was al jarenlang postbode bij ons in Driel en zowel hij iedereen in Driel kende, kende iedereen hem ook goed. Toen van Mullem en vader elkaar zagen, begroetten zij elkander hartelijk en maakten even een gesprek samen.

Vader wendde zich daarna tot de boer en vroeg :

"Wij zijn de familie Jansen uit Driel en zijn daar eergisteren uit weggevlucht vanwege het gevaar. Is hier misschien nog een plaatsje vrij voor ons?"

De boer wees eerst naar zijn huis en zei toen tegen vader :

"Daar binnen op de deel in het achterhuis, ligt alles al vol met het merendeel van mensen ook uit Driel. Maar daar in de grote schuur ligt nog niemand voorlopig, dus kunnen jullie daar gerust een geschikt plaatsje opzoeken." en hij wees daarbij in die richting en zei er nog bij : " Ik ben Visser, dus hebben we nu al meteen kennis met elkaar gemaakt. Ik zie wel dat jullie dekens bij je hebt, in de schuur is voldoende stro aanwezig om er een slaapgelegenheid in te richten, dus gaan jullie je gang maar hoor". Dat deden wij dan ook meteen en liepen naar de schuur en gingen er binnen.

Daar was volop ruimte, er stonden ook een paar landbouwwerktuigen en een aantal opgestapelde balen stro. We hadden ons plaatsje al heel gauw gevonden en maakten dus meteen onze slaappleats gereed voor de komende nacht, want daarvoor was het nog net licht genoeg en daar moesten we wel direct gebruik van maken. We haalden onze bagage van de fietsen en legden dat alles bij elkaar, de fietsen werden ook daarna in de schuur gezet. Hé hé, gelukkig, we hadden weer een onderkomen gevonden!

Het was nog een betrekkelijke nieuwe schuur met dikke muren en zoals ik hier al schreef, bevond zich op de zolder boven ons een dikke laag hooi en een heel aantal strobalen, waar niet zo makkelijk een kogel of een granaat doorheen zou slaan.

Na het in orde maken van onze slaappleats, gingen wij nog even naar buiten. Binnen was het al bijna donker geworden, want daar was geen elektriciteit in de schuur aanwezig. Buiten was de schemering al zover gevorderd dat het al donker ging worden.

Buiten gekomen zagen we nog kleine groepjes mensen voorbij gaan over het smalle polderstraatje, dat "De Slopsestraat" genoemd werd. Daaruit herkenden wij direct de familie de Leeuw, ook uit Driel. De Leeuw was al heel wat jaren in Driel politie en ons was die dag verteld dat hun dochter Riet, een meisje van ongeveer 17 jaren oud, thuis door een granaatscherf getroffen was en al gauw daara was overleden.

Het moet dus wel zeer tragisch geweest zijn om daarna ook nog die zelfde dag te moeten gaan vluchten, want het was in Driel helaas te gevaarlijk om daar nog langer te blijven.

Nadat we buiten gekomen waren, zagen we nóg meer bekenden uit Driel. Zij waren al eerder gekomen, vertelden zij. Wij wilden ook graag weten of er voor ons nog een plaatje beschikbaar was op die boerderij. Vader vroeg dat toen even aan een knecht die daar werkzaam was. Die stond op het erf met een vluchteling te praten.

"Nee, dan moet ik jullie helaas teleurstellen. Onze boerderij ligt op dit ogenblik al helemaal vol met vluchtelingen uit Elst, Driel en Heteren. Zij zijn hier eergisteren gekomen. Maar misschien is er nog plaats voor jullie op de volgende boerderij, iets verderop een kleine vier honderd meter voorbij de Linge", zei die arbeider.

Dit viel ons erg tegen, wij waren immers toch al zo moe en nu moesten we nog weer verder lopen en het begon ook al enigszins te schemeren. Maar wat moesten we anders? We hadden toch geen keus, dus zat er niets anders op dan maar weer verder te gaan naar de andere boerderij, die wij al op enige afstand hadden zien staan, een eindje verderop over de Linge heen. En zo ver was dat ook niet meer lopen!

Via een stenen brug passeerden we de Linge en kwamen op een soort polderweg met zeer oude knotwilgen er langs.

Na amper ruim honderd meter gelopen te hebben, vernamen wij voor de derde keer vliegtuigen in het luchtruim. Ieder van ons verschool zich gauw onder een brede uitgegroeide knotwilg, zodat men moeilijk vanuit de lucht zichtbaar was. Wij konden hen echter wel zien, ze cirkelden wat rond en verdwenen toen in N.O. richting en dus konden wij weer onder de knotwilgen vandaan komen. Zo, dat hadden we óók weer gehad. En nu maar weer hopen dat men op de volgende boerderij wel een plaatsje voor ons vierrren beschikbaar heeft.

Langzaam naderden wij de boerderij die rechts van het polderstraatje stond en men kon wel zeggen, bijna verscholen achter de enorme zeer oude knotwilgen die er langs de sloot stonden vóór het ruime erf en de hoge populieren die er tussen stonden. Wij liepen dat erf op en constateerden al meteen, dat er ook vluchtelingen aanwezig waren uit ons dorp. Zo te zien waren het er heel wat. Toch lieten wij ons daar niet door afschrikken. De regen was geleidelijk opgehouden en was de lucht daardoor niet meer zo donker.

Toen vader aan een plaatsgenoot vroeg of de eigenaar er aanwezig was, kon hij die meteen aanwijzen. Deze was druk in gesprek met een alom bekende Drielenaar, namelijk van Mullem, nog beter in Driel bekend als Det van Mullem!



Al was het in de schemering, toch hebben zij ons gekend toen we op het erf stonden en hen zagen voorbij lopen, want zij groetten ons nog. We hadden wel met hen te doen. Er waren nog enkele dorpsgenoten bij ons komen staan, maar het begon toen al gauw te regenen, dus besloten onze ouders naar ons bivak in de schuur terug te keren.

Piet en ik gingen toen het achterhuis van de boerderij binnen, waar al vele dorpsgenoten aanwezig waren die wij allemaal heel goed kenden. Dus was het wel te begrijpen, dat wij direct in de gesprekken werden opgenomen.

Terwijl verschillende onderwerpen ter sprake kwamen kwamen ook de gevaren, die zich in de komende dagen voor konden doen, in een onderwerp voor. Toen werd er op de mogelijkheid gewezen dat er wel eens brand veroorzaakt kon worden door inslaande projectielen. Onze boerderij was daardoor ook zeer kwetsbaar, daar deze in dit geval helaas, met riet gedekt was. Dus zeer brandgevaarlijk. Vooral dat er op de hooizolders veel stro en hooi geborgen was, vooral ook in de schuur, waar wij voorlopig zouden bivakkeren. Er werd door ons allen nog enige tijd over gesproken en toen opeens deed mijn broer een voorstel :

"Als wij hier in de komende nachten eens wacht gingen lopen, in kleine ploegjes bijvoorbeeld van twee personen, twee uur lang En dan de nacht verdelen over vier ploegjes van twee uur.

De eerste groep zou dan om half elf aanvangen, tot half één. De tweede ploeg van half één tot half drie, enz, tot half zeven in de ochtend. Tegen die tijd zijn er meestal wel weer mensen wakker en is de kans dat men door brand verrast wordt, natuurlijk heel klein en kunnen de twee personen die de laatste wacht hebben gelopen, nog enkele uren gaan slapen.

Wel moeten er acht mannen zijn die dit vrijwillig op zich willen nemen en moeten we erom loten wie op welk tijdstip wacht zal lopen.

Hoe vinden jullie dit voorstel?" vroeg Piet. "En wie wil zich daar vrijwillig voor beschikbaar stellen? Mijn broer hier naast mij en ik zelf doen in elk gevaal ook mee".

Er gingen gauw vier handen omhoog, even later nog één en toen ging er achter op de deelruimte van het achterhuis nog een hand de lucht in. Bij elkaar zes en wij samen, dat was dus acht man, zoals dat in de regel genoemd wordt.

Een ogeblik werd er even flink door elkander gepraat en was het echt rumoerig op de deel van de boerderij van Visser, aan de Slopsestraat onder Herveld.

Toen opeens riep een persoon tamelijk hard dat er nu dan gestemd moest worden wie met wie moest lopen en welke uren?

Nou ja, gestemd, daar had men eigenlijk een verkeerd woord voor gekozen. Normaal zou het geloot moeten wezen, maar hier zou er onderling om trokken worden welke wacht men lopen zou.

Onder elkaar was men het al reeds eens geworden wie met wie zou lopen, dat had geen problemen gegeven, maar nu moesten de mannen die wacht zouden lopen alleen nog maar weten welke uren voor hen zouden zijn.

"Wie heeft er lucifers bij zich?" Wilde mijn broer weten.

"Waarvoor moet je lucifers hebben? Je bent toch zeker niet van plan om de boerderij al vast in brand te gaan steken? Of heb je misschien Engelse sigaretten bij je, die je aan ons uit wilt delen? Hier heb je een volle doos van me!" Bood één van de Drielenaren aan, die ook uit zijn woonplaats weggevlucht was en gaf het doosje aan Piet, mijn broer.

"Nee, antwoordde Piet, ik ben gelukkig nooit geen brandstichter geweest en hoop het ook nooit te worden. Laten wij blij wezen dat we hier op deze boerderij voor ons een onderkomen gevonden hebben en ons best doen om deze te behouden".

"Dat begreep ik heus wel, maar je moest zeker lucifers hebben om ons er één te laten trekken om het tijdstip te bepalen van wachtlopen". zij de man van de lucifers, die zelf ook mee wilde doen. Dat was Bart van Nol Peters, iedereen in Driel kende hem.

"Ja, dat was juist de bedoeling. Er moet om getrokken worden dat is altijd nog de eerlijkste manier van loten vindt ik." Meende mijn broer.

"Ik weet nog een andere manier om te loten, deze is heel eenvoudig. Je knipt een stuk witte strook van een krant in vier stukjes, schrijf op ieder stukje een nummer van 1 tot en met 4. vouw elk stukje dan twee keer dubbel en klaar is kees!

Eén persoon uit een ploeg hoeft dan maar een nummertje te trekken en ze weten direct wanneer hun beurt is om wacht te lopen. Eenvoudiger kan het niet!" zo raadde Bart Peters aan.

En aldus geschiedde als voorgesteld was en vijf minuten later wist iedere man uit een ploeg, wanneer zijn tijdstip was om wacht te gaan lopen.

Naar ik mij nog herinneren kan liep ploeg nummer één van half 11 tot half één, ploeg nummer twee van half één tot half drie, van half drie tot half vijf moest ploeg nummer drie wachtlopen van half vijf tot half zeven werd verwacht dat de twee mannen van de vierde ploeg een oogje in het zeil hielden, als U weet wat daar mee bedoelt wordt?

De wacht van Piet en mij was bepaald voor de komende nacht tusschen half drie en half vijf.

Onderling was afgesproken dat de ploeg die de wacht er op had zitten, de volgende moest wekken en dat was natuurlijk ook voor de anderen bedoeld.

Voor de volgende nacht werd iedere wachttijd 2 uren opgeschoven. Dus als een ploeg wacht had gelopen van half drie tot half vijf, was de volgende van half vijf tot half zeven. Iedereen was het daarmee eens.

Wat later in de avond trokken er toch nog enkele personen weg en gingen naar een schoolgebouw in Herveld. Zij vonden het maar eng om op zo'n afgelegen oude boerderij de nachten door te moeten brengen. Dat was natuurlijk hun zaak; maar de meesten bleven. Wij lagen daarna met ongeveer 30 personen op die boerderij, de kinderen inbegrepen.

De eerste nacht was het tamelijk rustig en konden wij na zo'n vermoeide voettocht door de stromende regen en over slecht begaanbare wegen en paden van een ongestoorde nachtrust genieten. Nadat mijn broer en ik er onze wachturen op hadden zitten tussen half drie en half vijf, hebben wij nog weer enige uren heerlijk kunnen slapen.

Zondag 24 september 1944.

In Randwijk en omgeving vallen zware Duitse granaten. Dus geen mooi vooruitzicht voor ons. Vandaar komen er opnieuw enkele mensen bij op de boerderij die uit Driel afkomstig zijn. In de nacht heeft het geregend en het ziet er buiten zeer triest uit.

Deze middag eten wij vieren mee aan tafel van de familie Visser.

De ochtend was zeer triest en somber, nadat het in de vroege morgen enige tijd flink gegend had. Overal op het erf stonden grote waterplassen; echt herfstweer. De daken, bomen en struiken druipen, alles was nat en vochtig en een grijze bewolkte lucht, de zomer was dus opeens voorbij.

Vanaf enige afstand hoorden we het doffe gedreun van geschut, blijkbaar afkomstig vanuit Oosterbeek. Daar was helaas de harde strijd uitgelopen op een verloren zaak voor de Engelse parachutisten, die daar als ratten in een val waren komen te zitten. Volgens de Engelse radio-zender Radio-Oranje, zouden zij zich vanuit Arnhem teruggetrokken hebben naar hun Hoofdkwartier Hartenstein aan de Utrechtseweg in Oosterbeek.

Daar probeerden zij zich alleen nog maar met hand en tand te verdedigen tegen de steeds meer dreigende houding van de Duitsers. Het enige wat hen nog ten dele kon redden was de komst van het grote, Britse Tweede Leger.

Volgens berichten van Radio-Oranje, waren in de avond van woensdag 20 september inderdaad Engelsen met tanks de brug bij Nijmegen over de Waal gepasseerd. Maar door enorme tegenaanvallen van de Duitse troepen die daar in die omgeving gelegerd waren, was het onmogelijk geweest door te stoten naar het ruim zeven kilometer verderop gelegen dorp Elst en verder naar de zo belangrijke verkeersbrug bij Arnhem.

Men had alles geprobeerd om door de zwaar bewaakte en zeer sterke Duitse linie heen te breken, doch dat was helaas op dat moment niet gelukt. Er was zeer waarschijnlijk een zeer sterke verdedigingsgordel om het dorpje Ressen en het veel grotere Elst heen aangelegd en deze bleek heel moeilijk te doorbreken te zijn. De Duitsers konden daar toen beschikken over enkele zware Panter-en Tygertanks die zij in konden zetten tegen de Engelse tankbrigade die vanuit Lent in de vroege ochtend van donderdag 21 september via de Oude Rijksweg oprukte in de richting van Elst. Maar zij konden helaas op dat moment niet verder komen dan tot aan de afslag naar het dorp Oosterhout, iets vóór het café / restaurant "De Halve Weg."

Dat was dus een heel groot nadeel voor de Engelse parachutisten die zich ophielden in de perimeter rondom en in Hartenstein in Oosterbeek. Op die manier bleven zij daar verstoken van de zo hoognodige hulp der kameraden, die toen al tot op Betuws grondgebied waren doorgedrongen, dus uiteindelijk nog maar hooguit vijftien kilometer van elkaar verwijderd!!

De Engelse parachutisten in Oosterbeek hadden daar al enkele dagen met smart gewacht op de komst van hun landgenoten, die behoorden bij dat grote Britse Leger, dat nu dan eindelijk in de Betuwe gearriveerd was.

Voor de goede gang van zaken was dat eigenlijk te laat, want de strijd om de zo belangrijke brug in Arnhem was al reeds gestreden en hadden de Engelse para's daar helaas een nederlaag geleden. En in die tijd hadden de Duitsers zich in dat gebied sterk kunnen reorganiseren door een verdedigingsgordel aan te leggen. Na de nederlaag bij de verkeersbrug in Arnhem, hadden de Para's zich in groepjes terug weten te trekken naar hun Hoofdkwartier Hartenstein en omgeving in Oosterbeek, maar als men het goed beschouwde waren zij daar overbodig en konden ze zich nog maar amper in stand houden door zich alleen nog maar proberen te verdedigen.....!!

En hoe lang nog zouden zij zich op deze zeer wanhopige manier nog in stand kunnen houden!?

Veel dichterbij echter in Randwijk en omgeving, hoorden we regelmatig zware granaten exploderen. Die werden, naar wij veronderstelden, zeer waarschijnlijk door de Duitsers, vanaf de Wagingseberg afgeschoten en dat was voor ons heus niet zo interessant om dat waar te nemen. Want het was al veel vaker voorgekomen dat het leek of we steeds maar weer door exploderende projectielen achtervolgd werden.

Dit was dus weer geen prettig vooruitzicht als je pas één nacht op een nieuw evacuatie-adres hebt doorgebracht. Dus zou het ons niet verwonderen als we hier misschien weer spoedig weg zouden moeten. Maar zover was het gelukkig nog niet, al ligt Randwijk niet zo ver van onze boerderij af. Dus letten we goed op hoe en waar de Duitse beschietingen zich in de komende dagen zouden concentreren.

Piet en ik waren naar buiten gegaan en praatten even met andere dorpelingen die in groepjes bij elkaar stonden. Daarna liepen we de Slopsestraat een eindje op en neer om de tijd door te komen. Thuis had dat nooit geen problemen gegeven, dan ging je tamelijk dicht bij een raam zitten en las je een interessant boekwerk of iets van dien aard, als het buiten erg somber of mistroostig weer was. Hier was dit helaas niet mogelijk, daar kon je de schuur wel ingaan, maar was het bij zulk regenachtig-mistig weer, tamelijk donker en ook nog kil op de koop toe! Van de familie Visser mocht moeder haar gezicht en handen even binnen komen wassen. Vader had ook binnen mogen komen en mochten er ook koffie blijven drinken, werd ons later verteld. Piet en ik maakten nog een kort praatje met een echtpaar uit ons dorp, die op weg waren naar een familielid in Herveld. Het liep tegen twaalf uur, toen stonden we net aan de weg bij het hek, dat toegang gaf tot het erf van de boerderij. Vader was even te voren ook bij ons komen staan en wij keken toen met de verreijkker in de richting van Driel. Visser was er ook bij gekomen en wilde wel even door de kijker naar zijn koeien kijken die enkele honderden meters oostelijker in een weiland liepen. Hij maakte toen meteen een praatje en vroeg of wij vieren er iets voor voelden om bij hem, zijn vrouw en schoonzuster binnen te komen. Dan konden we mee-eten als wij dat wilden en nog wat na blijven praten, als we gegeten hadden. Nou, daar voelden wij natuurlijk wel voor!

"Als jullie willen kunnen jullie meteen wel meegaan met mij, want mijn vrouw zal zo langzamerhand het eten wel gereed hebben en zo niet, dan praten we eerst nog wel een poosje." zei Visser.

Dat zou een verrassing wezen voor moeder, die inmiddels al weer naar onze schuur teruggekeerd was. Vader vroeg mij om moeder te gaan halen, dan konden we gezamenlijk met Visser mee naar binnen gaan. Het was een heel gezellige huiskamer. Toen we eenmaal binnen waren maakten wij meteen kennis met zijn vrouw en schoonzuster, die bij hen inwonend was.

Het waren heel aardige mensen, waardoor wij ons er meteen thuis voelden. Of zij kinderen hadden of niet, daar is tijdens ons bezoek niet over gesproken.

Het eten was werkelijk heerlijk en van het toetje hebben wij echt gesmuld, iets wat wij beslist niet gauw vergeten zouden en vooral natuurlijk niet in zo'n uitzonderlijke situatie.

"Wij hopen natuurlijk dat jullie hier niets van zeggen tegen de anderen hier op de boerderij, want wij kunnen moeilijk al die mensen hier binnen te eten geven, maar met jullie hebben wij een uitzondering gemaakt, want jullie zaten daar in die sombere schuur zo alleen bij elkaar. En U beiden zijn ook niet zo jong meer", zei Visser er nog achteraan en daarbij keek hij naar vader en moeder.

"Zoiets nog te moeten ondergaan als men al in de herfst van je levensjaren bent. Wij hier hopen echter dat jullie voor het één en ander dat hier besproken is, begrip voor kunnen opbrengen?" Dat hadden wij natuurlijk en bij ons afscheid hebben we die familie dan ook heel hartelijk bedankt voor hun gastvrijheid en goede zorgen. Wij hebben dat ook werkelijk gewaardeerd! Want waar kon men in die tijd zoiets nog verwachten??

Toen we na het eten nog enige tijd met elkaar hadden zitten praten gingen we daarna weer terug naar ons "appartement" in de schuur. Bij het naar binnen gaan ritsten een paar ratten vlak voor ons uit naar een donkere hoek van de schuur. Ook dát nog!! Piet en ik gingen daar kijken of we ze terug konden vinden, maar ze hielden zich goed verscholen tussen balen stro, enkele zakken vol aardappels en wat opgestapelde blokken kachelhout.

Door de openstaande schuurdeur hoorden wij mensen praten en toen we naar buiten keken zagen we het oude echtpaar Van de Mark en hun inwonende knecht Kees, het erf opkomen en kwamen in onze richting toen zij de deur open zagen staan. Ze waren ook uit Driel afkomstig en hadden in een oude boerderij gewoond, onder aan de Rijndijk, tamelijk dicht bij de afrit van de dijk bij de kerk.

Zij vertelden ons dat door een beschieting hun boerderij in brand geraakt was en in een kort ogenblik had hun woning in lichtervlammen gestaan, zodat er niet veel meer te redden viel.

"Gelukkig liep ons vee buiten, anders was het smartelijk in de vlammen omgekomen. Maar we zijn nu wel ons huis kwijt", zei Van de Mark.

Door al die buitengewone omstandigheden was hij onder de indruk van die nare gebeurtenis, maar ja, wat wil je als je al zo'n hoge leeftijd bereikt hebt?

We brachten hen naar het woonhuis van de boerderij, waar de familie Visser zich over hen ontfermden. Later hoorden we dat ergens op de zolder boven het woongedeelte een slaapgelegenheid voor hen gereed gemaakt was. Zo werd er meestal wel raad verschaft in zulke uitzonderlijke omstandigheden, want als daarvoor een wil is, is daar veelal ook een weg.

Het bleef bijna de hele dag zo'n beetje aan het motregen en tegen het einde van de middag begon het daardoor al vroeg te schemeren. Het zal zo tegen een uur of zeven geweest zijn, precies weet ik dat ook niet meer, kwam Visser bij ons aan de deur en vroeg of wij koffie bij hen wilden komen drinken.

"Dat is altijd wel iets gezelliger dan hier in die sombere schuur. Komen jullie meteen maar mee, dan loop ik wel voorop, want buiten is het inmiddels al aarde donker geworden", zei hij

"Want als men een verkeerde stap doet, kan men heel gauw een enkel of een been breken. En dat zou niet meevallen in deze tijd van oorlogshandelingen", aldus Visser.

En deze raadgeving was natuurlijk wel een bewijs, dat zijn erf er niet al te opgeruimd uitzag, maar dat hadden de meesten van de vluchtelingen al reeds voor lief genomen.

Al gauw zaten wij weer bij een warme kachel en inplaats van koffie die al bijna niet meer te koop was op een normale manier, kregen wij ieder een beker heerlijke, pittige en warme chocolademelk. Daarna hebben we ook nog weer een hele tijd gezellig met elkaar zitten praten en was het ongemerkt 10 uur geworden.

Dat was in die jaren een veel gebruikte tijd om aan slapen te gaan denken. Dat deden wij dan ook en gingen een ogenblik later terug naar onze slaapgelegenheid in de schuur. Maar natuurlijk niet voordat we de familie Visser hartelijk bedankt hadden voor de gezellige avond die wij aan hen te danken hadden! Want het waren heel aardige mensen, jammer dat er daarvan zo weinig zijn in deze roerige en ondankbare wereld!

De beurt van wachtlopen van mijn broer en mij begon de komende ochtend om half vijf, dus hadden we nog bijna een volle nacht om te kunnen slapen en het weer was daar ook heel geschikt voor, namelijk veel wind en regen, dus wel te rusten!!

Dat rusten heeft ook weer iets met rustig te maken, bij voorbeeld, men kan ook zeggen: "Ga maar rustig slapen".

Maar dat was in de komende nacht helaas niet van toepassing!!

Onze slaappleaats bestond uit een flinke laag uitgespreid stro, met als hoofdkussen een bos stro. Dit was niet bepaald zacht, maar in zulke buitengewone situaties moet men zich ook weten aan te passen, want iemand, die zich in bijzondere gevallen niet kan behelpen, is nog niet waard dat hij armoe lijdt!

't Is maar een spreuk (gezegde), maar wél een diepdenker!

We hielden ook in de nacht onze kleren aan, dit in verband met het geval er zich eens iets onverwachts voor kon doen, brand, granaatinslag of iets van dien aard, dan stond men niet direct in het nachtgewaad buiten.

Dus prikte het stro niet meteen in het lichaam, als men ging liggen. Dat viel dan heus wel mee.

Maar om ons toe te dekken, hadden we dekens van huis mee genomen, dus konden we wel warm liggen.

Blijkbaar waren we al tamelijk gauw in slaap gevallen, maar werden opeens in onze rust gestoord. Vader voelde iets aan zijn snor kriebelen en Piet sloeg van zich af omdat er iets harigs langs zijn wang gelopen had. Toen waren we opeens klaar wakker! We hadden een vermoeden en luisterden met volle aandacht en even later hoorden we geritsel in het stro, ergens verderop.

Toen wisten wij wat dit inhield; er zaten ratten in de schuur!! Wij begonnen enig lawaai te maken, we spraken met elkander en zwaaiden met onze dekens. De rust herstelde zich en er dienden zich geen ratten meer aan!

Na enige tijd op wacht gelegen te hebben, zijn we toch weer in slaap gevallen.

Toch werden we onverwacht wakker van het exploderen van granaaten, blijkbaar ook nog tamelijk dichtbij en vanuit de verte hoorden we kanonvuur. We zijn echter opnieuw in slaap gevallen, want op een gegeven moment werd er aan de buitendeur van de schuur gemorreld en kwamen J. Weijman en Th v. Mullem de post bode naar binnen om ons te wekken voor het wachtlopen. We maakten een kort praatje met elkaar en daarna gingen zij meteen weg naar hun eigen verblijf in het achterhuis van de boerderij. Zij hoopten nog enkele uren heerlijk te kunnen slapen. Daarom wensten wij hen wel te rusten en zij ons een goede wacht.

't Was buiten nat en kil; in de richting van Oosterbeek flikkerden felle lichtflitsen op tegen de donkere, nachtelijke hemel.

Dat stond in verband met de Engelse para's, die zich daar op hielden in de perimeter rondom hun Hoofdkwartier Hartenstein.

Zij hadden helaas de strijd om de brug bij Arnhem verloren.

Ze probeerden zich daar nog in stand te houden door zich te verdedigen tegen de Duitse aanvallen.



Aanvallen vanuit dit punt , was er al enige dagen niet meer bij. Als daar niet gauw hulp kwam, in de vorm van het grote, Britse Tweede Leger, dat echter al in de Betuwe gearriveerd was, waren zij reddeloos verloren en zouden ze allemaal wellicht krijgsgevangenen gemaakt worden.

Het was koud en nat buiten en dan duurt zo'n wachttijd van twee uren toch wel heel lang. We liepen zo nu en dan maar een rondje over het erf, of we gingen heel voorzichtig onze schuur binnen en probeerden daarbij natuurlijk onze ouders niet wakker te maken en dat lukte gelukkig nog steeds ook.

Toen onze wachttijd er gelukkig op zat, gingen we nog enkele uren slapen, maar werden later in de ochtend wel wakker door enkele zware explosies, tamelijk dichtbij.

Maandag 25 september 1944.

Bij het wakker worden vallen er in onze naaste omgeving zware granaten, die vanaf de Wageningse-berg worden afgeschoten door de Duitsers.

Boven ons gebied ontwikkelen zich in de voormiddag luchtgevechten. In de namiddag explodeert er iets enorms in oostelijke richting, ongeveer halverwege Elden en Elst.

In de nacht vallen er projectielen in de omgeving en enkele vlakbij de boerderij, achter de schuur waarin wij sliepen.

Het regende niet meer toen wij opstonden. Na onze ochtendboterham kwam Kees, de knecht van Sjors van de Mark, aan Piet en mij vragen of wij even mee wilden haan met hem naar een zeer oude boeren woning, die ongeveer een kilometer van ons af in oostelijke richting stond en "De Ham" heette.

Daar was hij met het echtpaar v.d. Mark zaterdag gearriveerd na uit Driel gevlucht te zijn. Daar had hij een paar koffers op "De Ham" achtergelaten, toen zij daar gisteren weer wegtrokken naar onze boerderij "De Grote Slop" genaamd.

Wij besloten dan met Kees Jansen, zo heette hij van z'n eigen naam, mee te gaan naar het adres waar hij zijn koffers achtergelaten had bij de familie Rikken.

Vanaf onze boerderij liepen we terug naar de Linge en vandaar rechtsaf via een boeren weggetje met karresporen in oostelijke richting tot ongeveer tegenover "Muskus Houw", een boerenwoning vlak langs de noordoever van de Linge.